

A forradalom szelleme 1989-ben számos, egymástól nehezen elválasztható politikai akcióban, szimbolikussá növekedett eseményben, tett értékű szóban, s két fontos, esztétikai összefüggéseket mutató térformálásban reprezentálódik. Ami az utóbbiakat illeti, fontos egyrészt az ifj. Rajk László és Bachman Gábor által tervezett, június 16-án fél napig szereplő ravatal, másrészt a győztes pályázati munka, Jovánovics György 1992. június 15-én felavatott emlékműve.

A konstruktivista és az archaikus/avantgarde, direkt politikai ikonográfiái utalásoktól távolságot tartó monumentumok mellett már 1988-ban megjelent a kopjafa motívuma is. Az INCONNU Pro Patria-jelképét 1988. június 16-án a rendőrség elkobozta, november 4-én viszont már eltűrt, hogy felállítsák a 301-es parcellában. A forradalom emblematisz reprezentációja utóbb nem csupán a fél napon át látható ravataltól, de az örökkévalóságig álló temetői emlékműtől is függetlenedett, '56-ot a liberális, illetve reformkommunista értelmiség közegektől eltekintve mindennek előtt a kopjafák sorozata jellemzi. Utóbb a kopjafából valóságos divat lett, s ebben biztosan fontos szerepet játszott az a tény, hogy 1989. június 16-án az MTV rengeteg felvételt közvetített a 301-es parcelláról.²²⁵

225. Vö. Boros Géza: *Kertünkben a szabadság fája nő* in Emlékművek '56-nak Budapest, 1956-os Intézet, 1997. 81-115. old.